

3. Малик В. Чорнобривці : (спогади) / Володимир Малик. – Полтава : АСМІ, 2007. – 228 с.
4. Дончик В. Національна історія як духовне опертя української літератури / Віталій Дончик // Слово і час. – 1997. – № 9. – С. 6-9.
5. Малик В. Твори : в 2 т. Т.1. Таємний посол: Роман. Посол Урус-шайтана; Фірман султана. – К. : Дніпро, 1986. – Кн. 1, 2. – 440 с.
6. Малик В. Твори : в 2 т. Т. 2. Таємний посол: Роман. Чорний вершник; Шовковий шнурок. – К. : Дніпро, 1986. – Кн. 3, 4. – 492 с.
7. Букачик В. Гетеродієгетичний наратив у повісті «Зірка» Богдана Лепкого / Віра Букачик // Літературознавчі обрії. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 5-10.
8. Проценко О. А. Еволюція українського історичного роману 90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Проценко Оксана Анатоліївна. – Запоріжжя, 2001. – 187 с.
9. Ільницький М. М. Людина в історії : (сучасний історичний роман) / М. М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1989. – 359 с.
Стаття надійшла до редакції 26 березня 2013 р.

G. A. Maхуmenko

COMMON AND NATIONAL VALUES IN THE MIRROR OF VLADIMIR MALIK'S WORKS

The article describes the spiritual potential of Vladimir Malik's creative works, the principles of writer, among which there are national fundamental and universal principles of human existence being analyzed, at some biographical points which are important for understanding the personality of writer and his artistic work that is emphasized.

Keywords: *spiritual potential, human and national values, spiritual, historical novel.*

УДК 821.111'05–311.2.09 (045)

Н. В. Мараховська

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧОЛОВІКА В СИСТЕМІ РОДИННИХ СТОСУНКІВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ РЕЙЧЕЛ КАСК

Статтю присвячено дослідженню гендерної ідентичності чоловіка в системі родинних стосунків на матеріалі творів Рейчел Каск «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac» та «The Bradshaw Variations». Визначено, що гендерна ідентичність головних персонажів розкривається через систему ціннісних орієнтацій (родинний зв'язок, задоволення духовно-емоційних потреб, домінування в сім'ї). Розглянуто особливості нарративних структур творів, здійснено порівняльний аналіз образів головних героїв, виявлено гендерно марковані нарративні засоби.

Ключові слова: *гендерна ідентичність, твір, персонаж, нарративна структура, нарративні засоби.*

В умовах розвитку сучасної науки проблема гендерної ідентичності є об'єктом дослідження міждисциплінарних студій – психології, соціології, педагогіки, лінгвістики. Як справедливо зазначає І. О. Магнес, «існування жінок та чоловіків підкорене різним законам у мові, мовленні та тексті; чоловічі та жіночі персонажі з'являються в різних ситуативних контекстах, оцінюються за різними критеріями та асоціюються з різними стереотипними якостями» [5, с. 176-177].

Питання гендерної ідентичності в літературознавчому аспекті вивчалися вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема М. М. Варикашою [2], О. Ф. Сизовою [3], Н. В. Соколовою [4], Т. Шекнером [12] та іншими. Не дивлячись на певні відмінності в тлумаченні цього поняття, всі дослідники розглядають його як одну із базових характеристик особистості. На наш погляд, найбільш змістовним є визначення гендерної ідентичності О. Ф. Сизовою як сукупності соціокультурних норм та стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі у відповідній суспільно-історичній та соціокультурній ситуації [3, с. 3]. Для нашого дослідження значний інтерес має висновок І. О. Бондаревської [1] щодо розуміння змісту гендерної ідентичності як системи цінностей та атитюдів. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що сьогодні бракує комплексних досліджень гендерної ідентичності в системі родинних стосунків, враховуючи зміни сімейних цінностей в сучасному суспільстві.

Матеріалом нашої статті є твори британської письменниці Рейчел Каск, яким, на наш погляд, не приділяється достатньої уваги серед вітчизняних науковців, крім того, є відсутніми їх переклади на українську мову. Проте зарубіжними вченими на основі робіт Р. Каск вивчалися питання, пов'язані з гендерною ідентичністю, але переважно жіночою, оскільки саме жінки є головними персонажами більшості творів письменниці. Наприклад, проблема шлюбу та розлучення досліджувалася Л. Апігнанесі [6], внутрішньо-рольовий конфлікт жінки як матері, дружини та бізнес-леді – Г. Голкомбом [9], К. Келлавей [10], Дж. Ласдуном [11] та іншими.

Метою статті є вивчення проблеми гендерної ідентичності чоловіка в системі родинних стосунків на матеріалі творів Р. Каск «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac» («Після «Жертвопринесення Ісаака» Караваджо») та «The Bradshaw Variations» («Зміни Бредшоу»), а **завданнями** – розглянути особливості нарративних структур творів, здійснити порівняльний аналіз образів головних героїв, виявити гендерно марковані нарративні засоби.

Основою нарративної структури оповідання «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac» є паралель з біблейським сюжетом та протиставлення йому. Відомо, що оповідання було написано Р. Каск під впливом відповідної картини, на якій художник зображує відомий біблейський сюжет: ангел зупиняє Авраама, який вже готовий принести в жертву свого сина Ісаака. Зазначимо, що в творі немає чіткої хронологічної послідовності, розповідь головного героя – це його спогади про те, що з ним відбулося. Тому принципом побудови твору є кільцева композиція, при якій перша та остання частини віддзеркалюють одна одну.

У романі «The Bradshaw Variations» простежується паралель із творами Вірджинії Вулф. Слово «variation» має подвійне значення: по-перше, як музичний термін, оскільки в романі описується захоплення героя музикою; по-друге, як синонім поняття «зміна», «відлуння». Для даного твору характерною є лінійна композиція, тобто авторкою створено декілька взаємопов'язаних сюжетних ліній, кожна з яких присвячена життю сімей трьох братів та їх батьків. Найцікавішою та змістовнішою, на нашу думку, є історія сім'ї Томаса Бредшоу.

Аналіз зазначених вище оповідання та роману дозволяє дійти висновку, що система ціннісних орієнтацій персонажів складається з трьох зрізів: родинний зв'язок, задоволення духовно-емоційних потреб, домінування в сім'ї. У головних героїв обох творів є багато спільного – обидва змушені покинути роботу та сидіти вдома з дітьми. Така ситуація, на наш погляд, зумовлена зміною традиційних суспільних та сімейних ролей чоловіка та жінки. Так, Томас Бредшоу сидить вдома з восьмирічною донькою, в той час як його дружина Тоні знов почала працювати в університеті і навіть отримала підвищення – посаду голови факультету. Алан, головний герой оповідання «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac», теж змушений піти з роботи і піклуватися про сина-

немовля, оскільки дружина Саллі страждає від післяродової депресії і не може проводити багато часу з дитиною.

Утворення нових сімейних ролей, які не відповідають традиційним стереотипам, має неоднозначний вплив на родинні зв'язки персонажів: з одного боку, чоловіки та дружини поступово віддаляються один від одного, з іншого – міцніє зв'язок батьків та дітей. Антонія Бредшоу протиставляє власну кар'єру сімейному життю та нудним домашнім обов'язкам, порівнює своє підвищення із протестом, навіть бунтом.

Для Алана сімейне життя – немов тісне взуття, яке завдає болю і яке постійно хочеться скинути. Він відокремлює свою дружину Саллі від себе та сина:

... In my mind I think I was consciously separating myself and Ian from her. When I thought 'we', it was me and Ian I was thinking about. And I worried about that thought, and when I looked at the pictures they told me not to worry... [8, с. 104].

Любов кожного батька до своєї дитини є зворушливою, проте відчувається, що і Томас, і Алан не завжди розуміють власного сина або доньку, іноді навіть їх побоюються. При цьому часто для батьків погляд дитини, вираз її очей має магнетичне значення:

You love him, she said. Yes, I said. More than your wife? she said. Yes, I said. More than anything [8, с. 105]. *I often catch him staring at me when my back is turned, like he's reading something private. Then I think, he knows, or he's found out, even though when it comes down to it I've got nothing to hide. I say to him, have I got egg on my face then? – something like that, and when he laughs I see that he's still just a boy and that I'm a man, even though a minute before it wasn't clear at all...* [8, с. 103].

Alexa is still asleep. She lies in her bed like a girl in a fairy tale. In sleep she is very soft. She exudes something, a kind of mist, as though when she sleeps she sets aside her solidity and takes on the transmutable properties of light and liquid and air. Thomas doesn't want to dwell too much on his daughter's beauty. He looks at her but he can give no name to his looking, no motive. He would like an artist to paint her. It would be easier to look at a painting of Alexa than at Alexa herself... Her eyes are brown, tawny: in the half-light they seem rich with age, like mahogany. Their beauty is at once his and not his. He does not own them, yet they are within his possession [7, с. 5].

Кожен з героїв страждає від нереалізованості у власній сім'ї, проте жодному з них не вистачає рішучості розлучитися з дружиною. Обидва шукають вихід зі свого духовно-емоційного вакууму і знаходять його в мистецтві. Тому питання Томаса «What is art?» («Що таке мистецтво?»), яке він собі постійно ставить, не є випадковим. Намагаючись подолати кризу середнього віку, Томас захоплюється музикою та бере уроки гри на піаніно. Крім того, читаючи Алексі казки на ніч, батько сам поринає в світ фантазій, знаходить відповіді на питання, невіршені в реальному житті, відчуває сенс життя:

When he reads he feels as though he is flying through darkness, lit by the single bulb of Alexa's bedside lamp; he is unbodied, a soaring arrow, a force of pure narration. In her books he finds explanations for everything, for love and survival, struggle and pleasure, happiness and grief, for belief, for the shape and arc of life itself. The only thing that is never explained is reality... At some point, usually, he begins to weep. Unlike most of the people he knows, Thomas has never mislaid his ability to cry. They are clear, abundant tears that roll soundlessly down his cheeks as he reads. It is the stories that release them. Freed from reality, he weeps over the image of life [7, с. 8].

В Алана раптово пробуджується любов до живопису, яка виникає тоді, коли він відвідує художні галереї разом із сином. Мистецтво стає для персонажів своєрідним способом відійти від монотонного життя, на деякий час забути про нещасливі сімейні стосунки:

In the mornings he listens to music, to Bach or Shubert. He stands in the kitchen in his dressing gown... [7, с. 3].

It was an exhibition of Renaissance art, but as I say I didn't have a clue, I just went round and looked at things and kept getting this feeling of another side of life. You could say it was a call [8, с. 104].

Результатом ескапізму героїв, їх повного розчинення в своїх захопленнях є подальше віддалення від членів родини. Це зумовлюється також і тим, що Томас стикається зі скепсисом й нерозумінням з боку батьків та братів, а Алан зустрічає іншу жінку та закохується в неї:

The significance of that moment, of her words and her look and the swinging door, seemed to reach right down to the root of my life. I felt that my whole existence was the frame for that moment... What's funny is that I never felt I was being unfaithful to Sally, even when I actually was. Gerte was better than Sally; it was as simple as that [8, 104-105].

Асиметрична ситуація в сім'ї, яка свідчить про домінування жінки, а також інтелектуальна або духовна несумісність чоловіка та дружини по-різному впливають на головних персонажів. Томас не збирається щось змінювати, навпаки, дає можливість Тоні самореалізуватися в кар'єрі:

'It won't always be like this,' Tonie says. 'I'll get quicker. I have to read everything four times. I have to suck up to everyone.'

'We're all right. Do what you need to do' [7, с. 11].

Цікавим є те, що Томас підкорюється дружині навіть в інтимному житті:

She puts out her hand and touches the skin of Thomas's neck, his back, his taut rounded shoulder. He wakes up. She feels it, the vibration of life under her hand. He turns to her, mouth slightly open, eyes shut. He obeys her [7, с. 13].

Алан теж підкорюється жінці, але не дружині, а коханці. Перед ним постає проблема вибору. З одного боку, він хоче поїхати назавжди з коханою в Германію, а з іншого – не може залишити сина, зробити те, що вимагає від нього Герта.

It's him or me, that's how she put it in the end. If you loved me, you would give him up. Then I would believe that you loved me. She was going back to Germany. Can't I bring him too, I said. If you did I would never know, she said, who you loved more. That's what love is like, when there are no facts [8, с. 106].

Спостерігаємо, що коханим жінкам Томаса і Алана подобається домінувати, вони усвідомлюють себе більш значущими, привабливими за рахунок підкорення чоловіків:

The desire is this: to find him, to use him, to make him respond. It is the only way that she can possess him, as the musician possesses the instrument, and though it feels like youth again it is not, not at all... After Alexa was born she was neither instrument nor performer but creator... [7, с. 13].

I thought it signified something, but now I realize it was a careless, idle gesture, a throwaway remark that I failed somehow to consign to the dustbin. Gerte hadn't yet seen anything in me that she wanted. I hadn't yet roused in her the desire to win, to possess... At the pub she asked me a lot of questions, in the way people do who are bored. I told her things; eventually I told her about Ian. I remember her face, as if something had suddenly caught her eye, something beautiful and rare, something valuable [8, с. 105].

Розглянемо нарративні засоби, які використовує автор. В оповіданні «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac» це поєднання інстанцій автора і наратора, розповідь від першої особи, внутрішній монолог. Необхідно враховувати, що автор оповідання – жінка, тому Алан має деякі характерні жіночі якості – емоційність, вразливість, нерозривний зв'язок з дитиною, залежність від коханої людини. В основі роману «The Bradshaw Variations» – гетеродієгетичний тип оповіді, при якому розповідь ведеться від третьої особи. Сама авторка виступає стороннім спостерігачем. У романі представлені

численні художні деталі, поєднання «трагічного» і «комічного».

Аналіз обох творів дає змогу визначити спільний гендерно маркований наративний засіб – використання авторкою принципу аналогії та контрасту, який реалізується в широкому сенсі через образи антиномії та у вузькому – через стилістичні прийоми.

Так, Алан порівнює дружину в її досить байдужому відношенні до сина зі своєю матір'ю, яка випадково забула його, Алана, в автобусі, коли він був малим. Коханка Герта, викладач художнього мистецтва, є повною протилежністю Саллі. З Гертою Алан відчуває себе справжнім чоловіком, оскільки вона цікавиться ним як особистістю і поділяє його захоплення живописом. Серед стилістичних прийомів можна виділити алюзію сюжету з біблейською притчею, а також порівняння, метафори, за допомогою яких Алан ототожнює Герту з прекрасними картинами, привидом, а себе – із спокійним ставком, який сколихнули, кинувши камінь, або чутливим божевільним компасом, який реагував на все, що говорила чи робила Герта.

Принцип контрасту виявляється в різних ставленнях головного героя до оточуючого світу під впливом сина та коханки. Так, любов до Яна є для Алана мостом у інший, прекрасніший, світ, а кохання до Герти змушує його соромитися Саллі, власного будинку, сім'ї, друзів, тем, на які вони розмовляли, усього, крім Яна. Повернувшись у сім'ю, Алан усвідомлює, наскільки жорстоким і безсердечним було ставлення Герти до нього.

Томас Бредшоу порівнює дружину з їх квартиранткою Ольгою. Його забавляє, наскільки ці дві жінки несхожі у всьому – діях, звичках, вподобаннях, манері спілкування тощо:

At seven thirty Tonie comes down and Olga goes up. Olga has a cleaning job at the hospital: her shift starts at eight. Tonie gets the seven-fifty train. It interests Thomas to see that while Olga's priority is food, Tonie gives precedence to her appearance. She stays upstairs until the last possible minute, while Olga sits at the table for half an hour or more in her dressing gown, working at her mug and bowl. Upstairs doors bang, taps run, Tonie's footsteps stalk to and fro. Olga gets up and slowly carries her dishes to the sink, her slippers dragging and hissing across the floor, and reties her dressing-gown cord before beginning her unhurried ascent to her room. Sometimes she and Tonie pass on the stairs and Tonie says, 'Hi, Olga,' in a voice that is half whisper, very deep and throaty, very exotic and distraught, as though she has just disentangled herself from a situation that is too complex and passionate to explain. 'Hello!' Olga replies, cheerful as a trumpet [8, с. 3].

У романі «The Bradshaw Variations», звертаємо увагу на ідентифікацію Томаса з черговим по станції, коли він, приготувавши сніданок, чекає дружину на кухні, а Тоні – із потягом, який прибуває та відправляється чітко за розкладом:

He is waiting for Tonie to come down, as the platform guard waits for the London train to come through. Tonie's appearances in the kitchen are brief. Like the train she stops, disgorging activity, and then departs again. It is a matter of minutes, but he needs to be ready [8, с. 3].

Також Томас порівнює дружину із солдатом, а себе з шеф-кухарем. Кімнати на верхньому поверсі здаються йому світлими, тихими, затишним, а кухня – темною та гучною, проте, чоловік є більш задоволеним та щасливим саме тут, у ролі кухаря, оскільки усвідомлює власну значущість.

Коли Тоні бачить Томаса на кухні ввечері, він здається їй смішним, безглуздим у фартуху, готуючи для неї їжу. Вона порівнює його зі сором'язливою юною дівчиною. Раптом у Тоні виникає ставлення до чоловіка як до брата, і це відкриття діє на неї як відро холодної води на голову. Проте, коли Тоні бачить Томаса у вітальні в одязі, який підкреслює його чоловічу привабливість, він здається їй незнайомцем, а у спальні,

невидимий у темряві, – прекрасним музичним інструментом, і це пробуджує в ній романтичні почуття до власного чоловіка.

Таким чином, аналіз творів Р. Каск свідчить про недостатню сформованість гендерної ідентичності головних героїв, якій притаманна нехарактерна роль в сім'ї, пасивна позиція по відношенню до жінок, відхід від реального життя в світ мистецтва, фантазій. Ціннісні орієнтації персонажів відбивають їх прагнення гармонійно поєднати роль чоловіка, батька та водночас самореалізуватися в іншій діяльності. Для наративних структур романів характерними є паралелізм, лінійна або кільцева композиція. Виявлено спільний гендерно маркований наративний засіб обох творів – використання принципу аналогії та контрасту, який реалізується через образи антиномії та стилістичні прийоми (алюзію, порівняння, метафори, художні деталі).

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є вивчення питань соціальної та професійної ідентичностей на матеріалі творів Р. Каск.

Список використаної літератури

1. Бондаревська І. О. Психологічні особливості гендерної ідентичності жінок – майбутніх менеджерів : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.10 / І. О. Бондаревська ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2009. – 20 с.
2. Варикаша М. М. Гендерний дискурс у літературі non-fiction (на матеріалі щоденників письменників першої половини ХХ століття) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.06 / М. М. Варикаша ; Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2009. – 20 с.
3. Сизова О. Ф. Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англословянських перекладів з української) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.16 / О. Ф. Сизова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с.
4. Соколова Н. В. Вербалізація сексуальності як складової жіночої ідентичності / Н. В. Соколова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2005. – № 649. – С. 56-59.
5. Магнес І. О. Социальные ситуации сквозь призму нарратива : женские и мужские персонажи / И. О. Магнес // Диалектика текста. – Том II. – СПб : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – С. 176-193.
6. Appignanesi L. Aftermath : On Marriage and Separation by Rachel Cusk : review [Електронний ресурс] / L. Appignanesi // The Telegraph. – 2012. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/9115603/Aftermath-On-Marriage-and-Separation-by-Rachel-Cusk-review.html>. – Назва з екрану.
7. Cusk R. The Bradshaw Variations / R. Cusk. – London : Faber and Faber, 2009. – 259 p.
8. Granta 81: Best of Young British Novelists 2003 / [ed. I. Jack]. – London : Granta Books, 2003. – P. 103-106.
9. Holcombe G. A Dispassionate Look Into the Lives of Five British Women [Електронний ресурс] / G. Holcombe // The California Literary Review. – 2007. – Режим доступу : <http://calitreview.com/253>. – Назва з екрану.
10. Kellaway K. Mother's Ruin [Електронний ресурс] / K. Kellaway // The Guardian. – 2001. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/books/2001/sep/09/biography.features>. – Назва з екрану.
11. Lasdun J. Disparate housewives [Електронний ресурс] / J. Lasdun // The Guardian. – 2006. – Режим доступу :

<http://www.guardian.co.uk/books/2006/sep/16/featuresreviews.guardianreview>. – Назва з екрану.

12. Shechner T. Gender Identity Disorder : A Literature Review from a Developmental Perspective / T. Shechner // Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences. – Vol. 47 – N 2. – 2010. – P. 132-138.

Стаття надійшла до редакції 28 березня 2013 р.

N. V. Marakhovska

THE PROBLEM OF MALE GENDER IDENTITY IN THE SYSTEM OF FAMILY RELATIONSHIPS ON THE BASIS OF RACHEL CUSK'S WORKS

The article is devoted to investigating male gender identity in the system of family relationships on the basis of Rachel Cusk's «After Caravaggio's Sacrifice of Isaac» and «The Bradshaw Variations». It has been defined that gender identity of the main characters is revealed through the system of value orientations (family bonds, meeting emotional and spiritual needs, financial support of the family, dominance). The peculiarities of narrative structures of the texts have been considered, the comparative analysis of protagonists' images has been carried out, gender marked narrative means have been singled out.

Keywords: gender identity, text, character, narrative structure, narrative means.

УДК 821.161.2–143

І. В. Мельничук

МІФОЛОГЕМА РОДУ ЯК ФОРМА ВИРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОЇ СВІДОМОСТІ У ПОЕЗІЇ ГАННИ ЧУБАЧ

У статті розглядається специфіка творення та функціонування міфологеми роду у поетичній творчості Ганни Чубач. Увага приділяється основним складовим міфологеми роду, якими тут постають материнський міф, батьківський міф, дитячий міф і власне міф роду як безперервного ланцюга поколінь, що дублює структурну схему «минуле – теперішнє – майбутнє».

Ключові слова: міф, міфологема роду, дитячий міф.

Родові первні завжди посідали центральне місце у давній культурі, давньому соціумі, де усі життєві реалії наділялися родовою подобою. Формула родового життя – «предки-нащадки-предки-нащадки» – в ідеалі позначає безсмертя роду, яке розумілося не абстрактно, а як щось довготривале. Міфологема безсмертя роду трансформується у міфологему обожнювання роду, оскільки божества є безсмертними. У формулі родового життя предки важливіші за нащадків, предки – перші, ті, хто йде попереду, є майже невразливими: живу людину можна вбити, а мертвого – не вб'єш. Проте абсолютно невразливим поставав предок, а з ним і весь рід, якщо перший позиціонувався як божество.

Українцям, на думку багатьох дослідників, властива така психологічна риса, як інтровертованість, яка проявляється у втечі в різних формах від зовнішнього світу на самоту – в ідеалізований, вигаданий міфічний світ, де можна почувати себе цілком природно. Саме тому в українському суспільстві – родина, найближча громада відігравали провідну роль і мали особливу цінність.

Свідомість роду – одна з найбільших цінностей нації. Вона є генетичною пам'яттю, здатною через десятиліття і навіть століття відродити традиційні національні